

Силабус
навчальної дисципліни
Міфологія та демонологія українців
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма: «Історія»

Спеціальність: В9 Історія та археологія

Галузь знань: В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Рівень вищої освіти: перший рівень вищої освіти

Викладач (і)	Марина Антощак
Посилання на сайт	http://bdpu.org/opp/
Контактний тел.	0964137992
Е-mail викладача:	mberezhna1966@ukr.net
Графік консультацій	П'ятниця, 14.35-15.50

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
150/5	16	18	116	залік

Семестр: осінній / весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: міфи, боги, духи, демони, божественний пантеон, три рівні слов'янського політеїзму, дохристиянські вірування українців, дихотомія божеств, ритуалізм в повсякденному житті українців (традиції, ритуали, забобони), природні духи: лісовик, польовик, водяник, болотяник, земляний дух, русалка польова, водяна, лісова (мавка, нявка), повітрулі; "хатні духи": домовик, хованець, годованець, пасічник; скарбник, одмінник; духи предків: дідо, деди; русалка, мавка; "грішні" духи, "покутники", вовкулака: убиті – страдчата, потерчата; самогубці – повішальник, потопельник; умерлі "грішники" (власне покутники) – мрець; опир (упир) – дводушник. Люди з надприродними властивостями – відьма (родима і вчені), відьмак; знахарка, знахар.

Мета та предмет курсу. Міфологія є одним з найдревніших, відомих нам, архаїчних ідеологічних утворень, яке має синкретичний характер: у міфологічному світогляді переплетені зародкові елементи релігії, філософії, науки, мистецтва, воно лежить в основі культури народу. Відповідно, пізнати культурний розвиток народу, становлення і семантику його мистецтва,

інших галузей духовного життя неможливо без вивчення давнього світогляду.

Мета курсу «Міфологія та демонологія українців» – ознайомлення здобувачів з основними аспектами міфологічної світоглядної системи українців, зі світом дохристиянських вірувань українців; висвітлення характерних аспектів та персонажів міфології та демонології українців; аналіз передумов виникнення та джерел міфологічного світосприйняття; формування у студентів чіткої бази знань з дохристиянських вірувань українців, які включають в себе міфи, персонажі та ритуалізм; ознайомлення з особливостями трансформації язичницьких ритуалів та традицій, які відбулися під впливом християнства в сучасні їх версії. Усвідомлення здобувачами того, що міфологічні системи є універсальними й відіграють особливу роль у розвитку людської цивілізації загалом, й українського народу зокрема.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Міфологія та демонологія» є ознайомлення з основними теоріями міфу, дохристиянським світоглядом українців, їх традиціями, культурою та ритуалістикою; висвітлення основних аспектів української міфології та демонології та їх зв'язку з побутовим життям українців; сформувати навички ідентифікувати елементи міфологічних систем та співвідносити їх з етапами розвитку міфології певної країни.

Завдання курсу:

- **методичні:** розвинути вміння аналізувати, порівнювати та об'єктивно оцінювати особливості міфології та демонології українців у контексті всесвітньої міфології;
- **пізнавальні:** охарактеризувати космогонічні, антропологічні погляди українців та теогонічні міфи, розглянути специфіку розвитку української міфологічної системи;
- **практичні:** сформувати навички ідентифікування елементів міфологічних систем, співвідносити їх та порівнювати з елементами певних міфологій.

Здобувач (ка) повинен (на)

знати:

- основні джерела вивчення української міфології та демонології;
- репрезентативні світоглядні концепції, систему істот української міфології та демонології;
- основні наукові концепції вивчення архаїчного світогляду;

вміти:

- аналізувати особливості міфологічного світогляду українців у площинах: передумови зародження і джерела міфологічного світогляду; генеза і функціональність основних світоглядних концепцій української міфології та демонології; семантика міфічних і демонічних істот; зв'язок міфологічних концепцій зі становленням традиційної обрядовості, фольклорної творчості, традиційного знання;

- виявляти типологічні й специфічні особливості міфологічних систем різних народів;
- застосовувати основні концепції наукових досліджень для аналізу міфологічного світогляду.

Компетентності та програмні результати навчання:

№ з/п	Програмні компетентності	Компетенції	Результати навчання
1	загальні	<p>ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.</p> <p>ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.</p>	<p>ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.</p> <p>ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.</p>
2	фахові	<p>ФК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.</p>	<p>ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.</p> <p>ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.</p>
		<p>ФК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів,</p>	<p>ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.</p> <p>ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.</p>

		архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.	
--	--	---	--

Зміст курсу: Змістовий модуль 1. Теорія міфології, загальні поняття і категорії.

Тема 1. «Поняття «міф», «міфологія». Природа і походження міфологічного мислення.

Тема 2. «Природа і походження міфу, міфологічного сприйняття».

Тема 3. «Специфіка міфу».

Тема 4. «Класифікація міфів».

Змістовий модуль 2. Вищі божества давніх українців доби Русі-України.

Тема 1. «Джерела вивчення української міфології: давні історико-літературні пам'ятки релігійного та світського змісту».

Тема 2. «Ідея єдиного верховного, головного бога у слов'ян і конкретно в давніх українців».

Тема 3. «Спеціалізація найзначніших проявів «єдиного бога» в окремі нові божества».

Тема 4. «Вищі божества давніх українців доби Руської держави: семантика, функції, рівень персоніфікації та антропоморфізму».

Змістовий модуль 3. Українська демонологія.

Тема 1. «Поняття «демонологія». Шляхи реалізації демонологічних уявлень українців».

Тема 2. «Джерела вивчення української демонології».

Тема 3. «Специфіка українських демонологічних уявлень».

Тема 4. «Спроба класифікації української демонології. Її умовність і складність».

Методи навчання: Студентоцентроване проблемно-орієнтоване навчання проводиться низкою методів. За джерелами передачі й характером сприйняття інформації: словесні (евристична бесіда, бесіда, пояснення, інструктаж), наочні (мультимедійна презентація, метод ілюстрацій), інтерактивні методи (робота в малих групах, мозковий штурм, метод проєктів, дискусія), практичні (семінари, практичні завдання), методи контролю, самоконтролю, взаємооцінювання та самооцінювання. За основними дидактичними завданнями: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і

навичок. За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Відвідування занять обов'язкове, оскільки курс зорієнтовано на розуміння світоглядної системи давніх українців та її вплив на сучасність.

Підготовка до семінарів, а також виконання індивідуальних завдань повинні бути виконані передчасно, щоб мати можливість приймати участь в обговоренні питання. Пропуски можливі лише з поважної причини. Відпрацювання пропущених занять має бути регулярним за домовленістю з викладачем у години консультацій.

Політика відвідання занять є складовою навчального процесу. Передбачається, що студенти відвідають в повному обсязі лекції і практичні заняття з «Історії української культури». Здобувачі інформують викладачку про неможливість відвідати заняття.

Політика академічної доброчесності: передбачається, що при підготовці до практичних занять, роботі з джерелами інформації, будуть відсутні всі види академічного плагіату та здобувачі будуть дотримуватися наукової етики, слідуючи положення Кодексу доброчесності університетської спільноти https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/11/kodeks_dobrochesnosti_universytetskoyi_spilnoty_bdpu1.pdf.

Політики використання ШІ, то послуговуючись університетським положенням https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/polityka_vykorystannya_shtuchnogo_intelektu_v_osvitnomu_proczesi_berdyanskogo.pdf при підготовці до практичних занять дозволено часткове використання ШІ для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладання джерел з інших мов, забороняється копіювання та генерація неправдивих фактів, забороняється використовувати в контрольованому середовищі під час проведення заліку.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність:

1. Робоча та навчальна програми дисципліни.
2. Конспект опорних лекцій всіх тем курсу.
3. Завдання для самостійної та індивідуальної роботи здобувачів.
4. Теоретичні питання для самостійного вивчення.
5. Теоретичні питання для самоперевірки та заліку.
6. Підручники та посібники в електронному виді

Система оцінювання та вимоги.

Педагогічний контроль за навчально-професійною діяльністю студентів здійснюється в таких формах:

а) поточний контроль відбувається за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання літератури та першоджерел, конспектування першоджерел, написання есе, підготовка доповідей,

письмові відповіді на проблемні запитання, складання презентацій тощо);

б) оцінка за іспит виставляється наприкінці семестру на основі підсумкового контролю з урахуванням відвідування занять, виступів на семінарах, якості виконання самостійної навчальної роботи;

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Засоби діагностики успішності навчання: тестування, індивідуальна робота, виступи на семінарських заняттях, участь у роботі конференцій, самостійна робота, співбесіда, залік.

Список рекомендованих джерел:

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Світова та українська культура: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2004. – 344 с.
2. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. – К.: Знання, 2009. – 413 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнограф. Нарис: В 2т. –К.,1991.
4. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 392 с.: іл.
5. Войтович Н. Народна демонологія Бойківщини : монографія.–Львів : Сполом, 2015.–228 с.
6. Галайчук В. Українська міфологія / іл. Т. Гущиної. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 288 с.
7. Гейштор А. Слов'янська міфологія / Пер. з польськ. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2014.
8. Кононенко О. Українська міфологія. Божества і духи / Олексій Кононенко; худож.-оформлювач О.А.Гугалова-Мешкова. – Харків: Фоліо, 2020. – 191 с.: іл.

9. Історія української культури: Зб. матеріалів і документів / Упоряд. Б.І. Білик та ін. – К.: Вища шк., 2000. – 607с.
10. Лозко Г. Українське народознавство. - Харків, 2005. – 469 с.
11. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К., 2003.
12. Шейкіна О. Міфи та легенди українців – Харків: «ТОРСІНГ ПЛЮС», 2009 – 95 с.: іл.

Допоміжна

1. Боровський Я. Світогляд давніх киян. – К., 1992.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування – К.: Довіра, 1993.
3. Войтович Н. Народна демонологія Бойківщини. – Львів: Сполом, 2015. – 228 с.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнограф. Нарис: В 2т. –К.,1991.
5. Галайчук Володимир. Демонологічні персонажі Середнього Полісся (за матеріалами експедиції) // Українська філологія: Школи. Постаті. Проблеми. Львів, 1999. Частина 2. С. 471-485.
6. Глушко Михайло. Методика польового етнографічного дослідження: Навчальний посібник. – Львів, 2008. – 288 с., іл.
7. Гнатюк В. Нарис української міфології. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2000. 92 с.
8. Влад М.М. Стрітенне: Книга гуцульських звичаїв і вірувань. – К.: Укр. письменник, 1992. – С. 144.
9. Возняк М. Народний календар із Овруччини 50 рр. ХІХ ст. в записі Михайла Пйотровського // Древліяни: Збірник статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю. Львів, 1996. С. 291-335.
10. Галайчук В. “Взаємини” людини та домовика у віруваннях українців Полісся // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 568-584.
11. Галайчук В. Демонологічна палітра бойків Старосамбірщини // Етнічна культура українців: Ювілейний збірник до 10-річчя кафедри етнології. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 200.
12. Галайчук В. Демонологічні персонажі Середнього Полісся (за матеріалами експедицій) // Українська філологія: школи, постаті, проблеми: Збірник наукових праць Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському університеті. – Львів, 1999. – Ч. 2. – С. 471-485.
13. Галайчук В. Причинки до поліської демонології: вірування у домовика // Народознавчі Зошити. – Львів, 2006. – Ч. 3-4. – С. 457-464.
14. Галайчук В. Уявлення про домашніх духів у селі Пороги Богородчанського району Івано-Франківської області (за польовими матеріалами) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 39-40. – С. 460.
15. Гриценко П. До проблеми лінгвістичного опису українського демонікону // Хобзей Н. Гуцульська міфологія: Етнолінгвістичний словник. – Львів, 2002. – С. 6.

16. Давидюк В. Русалки і русальці // Віктор Давидюк. Крокове колесо. Нариси з історичної семантики українського фольклору. Київ, 2002. С. 133-136.
17. Денисюк І. Два міфологічні божества в поліських епіталамах // Вісник Львівського університету. Серія українська фольклористика. Львів, 1999. Вип. 29. С. 41-48.
18. Денисюк І. Міфологічні істоти у топонімах та фольклорі Волинського Полісся // Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн. Львів, 2005. Т. 3. С. 91.
19. Етнографія України: навч. посібн. / за ред. проф. С. А. Макарчука. – Львів: Світ, 2004. – 520 с.
20. Кайндль Р.Ф. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази. – Чернівці: Молодий буковинець, 2000. – С. 144.
21. Кісь О. Дівчина-русалка: зваба безодні (імпліцитний код) // Народознавчі зошити. Львів, 1996. С. 105-112 [Спец. вип. № 1: Студії з інтегральної культурології. Thanatos].
22. Кутельмах К. Русалки в повір'ях поліщуків // Записки НТШ. Львів, 2001. Т. ССXLII. Праці Секції етнографії і фольклористики. С. 87-153.
23. Кутельмах К. Русалки в повір'ях поліщуків // Записки НТШ. Львів, 2001. Т. ССXLII. С. 87-154.
24. Леві-Строс К. Структурна антропологія. – К.: Основи, 2000.
25. Левкович Н. Домовик (“годованець”) у демонологічних уявленнях бойків Сколівщини // Матеріали наукової конференції студентів історичного факультету 2004 р. – Львів: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2005. – С. 117.
26. Максимович М. Дні і місяці українського селянина. Київ: Обереги, 2002.
27. Сілецький Р. Традиційна будівельна обрядовість українців: монографія. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 428 с.
28. Стебник М. Як би ми жили у Київській Русі ? // Історія в школах України. – 2004. - №5. – С. 53-55.
29. Усов Д. В. Міфологізація свідомості в сучасному суспільстві // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – К.: Знання, 1998.
30. Усов Д. В. Сучасна міфологія в системі масової комунікації // Філософія, культура, життя. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – Вип.. 11.
31. Хобзей Н. Гуцульська міфологія: Етнолінгвістичний словник. – Львів, 2002. – С. 142-148.
32. Чубинський П. Мудрість віків (Українське народознавство у творчій спадщині П. Чубинського): У 2 кн. – Київ: Мистецтво, 1995. – Кн. 1. – С. 165.
33. Щербаківський Д. Сторінка з української демонології (вірування про холеру) // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – Київ, 1991. – С. 540-553.